

Gregorii sententiam manus impositio boni exempli exhibitionem significat: *Qui exemplo, ait, suae operationis aliorum vitam roborant, quid aliud faciunt nisi super aegros manus impingere, ut bene habeant? Ut tamen Christi discipuli monerentur, ne cum daemonia eucerent, infirmos cura curant, et similibus portentosis operibus vacarent, propriae virtuti, et sanctitati superbie tribuerent, cum tamen non sua, sed Christi virtute patrandae forent, continuo subiunxit Christus Dominus ea omnia operaturos fore in eius nomine: *In nomine meo daemonia eicent, linguas loquentur novis, serpentes tollent etc.**

Cum enim ipse docuerat stulti hominis esse aedificium altum erigere sine praeciatis fundamento: *Similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam, et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt super illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna.* Praevidens hoc malum contendebat Christus Dominus animos discipulorum in humilitate radicare. Memini apud Ezechielem legisse, quod vidit electrum in medio cuiusdam tempestatis, per quod sanctus Gregorius intellegit Christum Dominum: nam sicut illud est mixtum quoddam ex auro, et argento, ita Christum Dominum ex divinitatis auro, et purissimae humanitatis argenteo in persona Verbum compactum cernimus.

Verum per electrum non incongrue putaverim hominem adamussum significari, qui mixtum quoddam est ex immortalis spiritus, et corpore mortali conflatum. Unde cum electri natura haec sit, ut splendor lateat, et non appareat, ita oportet iustos quod splendoris habent, non ostentare, sed supernaturalia dona soli Deo adscribentes humilitate contigere. Cum enim illa sint velut pretiosissimum thesaurum, et infiniti propemodum depraedatores illum circumstant, oportet ut sub terra humilitatis profundissime lateat.

Observavi non semel, quod in illis in quibus electrum simile Christo Domino invenitur, persimile etiam humilitati esse perhibetur. Nihil electro magis contrarium quam serpentis venenum: nihil magis cum Christo, et humilitate quam superbia pugnat. Haec enim est venenum quod antiquus serpens in auribus primorum parentum sputavit, dicens (Ge-

nes. cap. 3.): *Eritis sicut dii, Electrum vehementer odoriferum est Christus Dominus, et humilitas tanta odoris suavitate flagrans, ut de illo dicat Sponsa (Cant. 1.): Curremus in odorem unguentorum tuorum. De humilitate vero: *Nardus mea dedit odorem suavitatis.**

Per nardum autem divus Bernardus humilitatem intellegit, quia humilis et parva planta est, et pectoris inflammationes solvendi virtutem habet: quae omnia humilitati congruere nemo est qui non videat, cum haec hominem parvulum in oculis suis faciat, sicut ad David dictum est (1. Reg. 15.): *Cum parvulus esses in oculis tuis, copul in tribus Israel factus es: et insuper elati, et superbi cordis tumores detumefaciat.* Electrum leves paleae et terrae pavimento elevat, Christus Dominus iuxta Davidis sententiam (Psal. 112.): *Suscitatus de terra inopem, et de stercore erigit pauperem.* Idem sane praestat humilitas, iuxta illud (Luc. 3.): *Qui se humiliat, exaltabitur.* Electrum ad recipiendum lucem et splendorem aptissimum est. Christus Dominus *Splendor Patris* vocatur a Paulo, et ipse de se ait: *Ego sum lux mundi.* Humilitatis autem individuum comitem sapientiae lumen esse aperte indicant verba Salomonis (Proverb. 11.): *Ubi humilitas, ibi sapientia.* Hoc discernim animadverti inter oculos aquilae, et nicticoeae, quod illius cum parvuli sint, virtute magna ad videndum vigent; et contra vero huius oculi cum magno sint, exigui visus acumine pollent. Simile quiddam in hominum oculis observare licet: qui enim profundiores illos habent, perspicaciores sunt ad videndum; qui vero eminentes et quasi tumidos minus expedita potentia visiva gaudent, interim minus doctos hortatus, ut silentio faveant, et dum sublimiora traduntur, labellum digito compescant, quae assequi in tanto mysterio non possunt, pio stupore venerantes: quoniam *sapientiam loquimur inter perfectos.* Primum mihi licet per Isaiam cum Athanasio, et Gregorio Nazianzeno, verbum unum mutare ex his quae ipse de generatione Filii aeterni loquens scripsit, dum admiratione plenus sic interrogat: *Generationem eius quis enarrabit?* licet, inquam, mihi dicere, processionem eius quis enarrabit? Nam si difficile est de Spiritu divini generatione disserere, et productione et processione loqui: certum enim et apertum est philosophos non paucos, ut Eugebium refert de perenni philosophia, nonnihil subollescisse et praesensisse de prima et secunda persona divina, Patrem principium, et Verbum Filium appellantes; de tertia tamen persona, quae Spiritus sanctus est, nullam omnino habere notitiam. Hinc si Plato, et Trimegistus de tertia persona in divinis aliquid dixerunt, inde est quod ab Aegyptiis acciperent, ut noster Galatinus docet; atque ideo reliqui philosophi dicere vere poterant: *Nec si isti Spiritus sanctus, scimus.* Propterea S. Au-

DE PORTENTOSA MISSIONE

SPIRITUS SANCTI

ET EIUS ARCANIS.

LIBER DECIMUS SEXTUS

HOMILIA PRIMA

Processio Spiritus sancti, et illius in animis iustorum habitatio multiplici sacrarum litterarum, et sanctorum Patrum eruditione declaratur.

Apostolus Paulus cum haberet compertum, se nequaquam posse convenienter eadem apud omnes uti doctrina, quippe non semper cum eisdem agebat, dixit ad Romanos scribens: *Sapientibus, et insipientibus debitor factus sum.* Cuius verbis ac vestigiis ego insistens praesentem homiliam viris doctioribus impendat, interim minus doctos hortatus, ut silentio faveant, et dum sublimiora traduntur, labellum digito compescant, quae assequi in tanto mysterio non possunt, pio stupore venerantes: quoniam *sapientiam loquimur inter perfectos.* Primum mihi licet per Isaiam cum Athanasio, et Gregorio Nazianzeno, verbum unum mutare ex his quae ipse de generatione Filii aeterni loquens scripsit, dum admiratione plenus sic interrogat: *Generationem eius quis enarrabit?* licet, inquam, mihi dicere, processionem eius quis enarrabit? Nam si difficile est de Spiritu divini generatione disserere, et productione et processione loqui: certum enim et apertum est philosophos non paucos, ut Eugebium refert de perenni philosophia, nonnihil subollescisse et praesensisse de prima et secunda persona divina, Patrem principium, et Verbum Filium appellantes; de tertia tamen persona, quae Spiritus sanctus est, nullam omnino habere notitiam. Hinc si Plato, et Trimegistus de tertia persona in divinis aliquid dixerunt, inde est quod ab Aegyptiis acciperent, ut noster Galatinus docet; atque ideo reliqui philosophi dicere vere poterant: *Nec si isti Spiritus sanctus, scimus.* Propterea S. Au-

gustinus (super Ezechielum) acule dixit, Pharaonis Magos duo illa signa quae Moyses ediderat, facere potuisse, ranarum videlicet, et conversionis aquae in sanguinem, defecisse tamen in tertio signo, nempe in calcium productione; atque ideo dixisse *Digitus Dei est hic.* Per digitum Dei intellegitur Spiritus sanctus, ut Chrysostomus (super Math.) animadvertit: quoniam quemadmodum brachium in sacris literis significat secundam personam, quae est Filius, ita manus vel digitus tertiam, quae Spiritus sanctus est, innuit. Inquit ergo Augustinus, quod etiam dixisse invenio Clementem Alexandrinum, defecisse tamen in tertio signo, qui duo prima fuerant operati, manifeste indicare, celebres illos gentium philosophos adeptos fuisse aliquantulum cognitionis et luminis, licet exigui et obscuri, quo divinarum personarum Patris, et Filii aliquam involutanteque notitiam habuerunt, non tamen potuisse ad Spiritus sancti cognitionem penetrare, quae omnibus semper fuerat occulta, et investigabilis. Nec mirum profecto si illi defecerint, cum ipsi quod sacri Doctores, qui sunt christianae Religionis micantes stellae, ardentis facies, et clara lumina, adeo se parum idoneos agnoscant ad loquendum de Spiritus sancti processione, ut Augustinus gravissimus et eruditissimus Ecclesiae Doctor dixerit contra Maximum (lib. 3. c. 14.): *Quaeris a me, si de substantia Patris est Filius, de substantia Patris est Spiritus sanctus, cur unus Filius, alius non. Ecce respondeo, sive capias, sive non capias, de Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus; sed ille genitus, iste procedens.* Hoc ipsum est quod de Augustino percontamur, et tu pro responsione reddis nostram interrogationem: *Petis principium, dicent tibi Theologi id ipsum est quod interrogamus, videlicet cur ille genitus, hic procedens: quod certe non ignorabat Augustinus: ideoque statim subiunxit: Quid autem inter nasci, et procedere intersit (de illa excellentissima natura loquens) explicare quis potest? et tandem se imparem tantae difficul-*

tatis ponderi cognoscens, suam confessus infantiam, caput submitit, inquires: *Distinguere inter hanc generationem, et illam processionem nescio, non valeo, non sufficio.* Ecce quam eloquentibus verbis se profertur nequaquam sulcicentem explanationi tanti mysterii viri enim sancti in se demittendis et deiciendis eloquentes, at in virtutum suarum praedicatione parum disertum, immo et elinguis se exhibuere. Eandem expertus in hoc arcano difficultatem Gregorius Nazianzenus dixit: *Quae est processio, inquit, dic tu, quae Patris ingentura sit, et ego Spiritus sancti processionem aggrederar, ut ambo mentis resania praecipites agamur in Dei mysteria occulis iniciantes.* Non minus sanctus Iohannes Damascenus huic oneris succumbit, his verbis (*lib. 1. ad. Ort.*): *Generationem et processionem inter se differre percepturus habemus, ceterum quis huius differentiae modus sit, prorsus nos fugit.* Tandem catholici pariter, et haeretici magnam semper in hoc mysterio experti sunt difficultatem; sed longo diverso modo: nam catholici mentem fidei mysterio subiciunt in captivitate redigentes intellectum in obsequium Christi, haeretici autem tanquam bestiae feracis rebelles et contumaces veritatis iugo collum subdere recusant. Unde sanctus Athanasius (*libro de Spiritu sancto*) narrat quosdam fuisse haeticos negantes Spiritus sancti personam, haec ineptissima ratiocinatione: *Si Spiritus sanctus esset, vel procederet a Patre; et sic esset frater Verbi: vel procederet a Filio; et sic esset filius Verbi, et nepos Patris: vel procederet a Patre, et Filio; et sic Verbum se haberet ad mater.* In haec stultissima deliria, et mentis alienationem praecipites ferantur haeretici, quod humanis rationibus et connectu scrutari divina praesumunt. Macedonius haeresiarcha acutus et subtilis, ut sibi videbatur, dixit ex divinis litteris constare tertiam non esse personam, quoniam Christus ore Matthaei dixerat: *Nemo novit Filium nisi Pater, et Patrem quis novit nisi Filius?* unde sic arger, et Patrem nemo nisi Filius, videlicet cognitione perfecta, et comprehensiva, ergo Spiritus sanctus non est Deus; nam si esset, comprehenderet, et cognosceret Patrem: unde si nemo perfecta cognitione illum comprehenderit praeter Filium, nullus utique excepto Patre Deus est nisi solus Filius. Haec Macedonius argumentationi gravissimi Theologi cum Nicolao de Lira (*super Matthaeum*) respondent, dicentes exclusivam dictionem, quando usurpatur ad significandum aliquid essentiali in personis divinis, non excludere reliquas personas eiusdem naturae, et essentiali participes, sed tantummodo creaturas, quae dissimilimae naturae sunt. Quamobrem dicente Christo (*Matt. 11.*): *Nemo novit Filium nisi Pater;* non excludit Spiritum sanctum, cum eiusdem naturae, et intellectus cum Filio sit. Haec quidem acute, et sapienter dicta; ego tamen aliam magis expeditam, et claram, quam facilis capiat populus, apponam expositionem verborum, *Nemo novit Filium nisi Pater.* Haec vox, nemo, ut notant Latinae linguae periti, idem est, quod nullus hominum: nam ut il-

li voluit, a nullus, et homo dicitur; unde, dicente Christo: *Nemo novit Patrem nisi Filius,* explicandum est, nemo hominum, vel nullus homo, nisi Filius Patrem comprehendit: quo sensu Spiritus sancti persona (siquidem ille homo non est) a Patre perfecta cognitione non excluditur. Spiritum vero sanctum esse Deum, praeter sacrorum Conciliorum, et Pontificum definitiones, quas recensere longum esset, clarissime constat ex Petri verbis, dicentis Anania (*Act. c. 5.*): *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus, sed Deo.* Itaque si mentiri Spiritui sancto idem est, ut docet Petrus, quod mentiri Deo, Spiritum sanctum esse Deum minime dubium est.

Cognito igitur, quod in divinis personis est Spiritus sanctus, et quod est verus Deus, docet praeterea veritas, et fides orthodoxa, ipsum a Patre, et Filio habere processionem, catholica Ecclesia ex symbolo Nicaeno canente: *Qui a Patre, Filioque procedit;* non quidem tanquam a duobus principiis, sed tantquam ab uno principio productus. Sed obicies: si duae personae sunt, a quibus ille producit, quomodo non erunt et duo principia? Ratio est, quoniam virtus spirans, sive producens Spiritum sanctum, videlicet divina voluntas, prout est in Patre, et in Filio, eadem una et indivisa est; ideoque Pater, et Filius non tanquam duo principia, sed tanquam unum in Spiritus sancti productione conveniunt. Qua fundatus ratione Augustinus (*li. 5. de Trini.*) inquit: *Tres sunt unum principium creaturarum propter identitatem naturae;* quo etiam modo cum virtus in Patre, et in Filio Spiritus sancti productiva sit una, et eadem, nempe una, et eadem voluntas; inde est, quod Pater et Filius unam sunt, et non duo principia Spiritus sancti. Licet enim et Pater, et Filius dici possint duo spirantes adiective propter pluralitatem suppositorum, non possunt tamen dici duo spiratores substantive propter unam spirationem, et unam virtutem spirativam, significantem quodammodo naturam cum proprietate, ut docuit sanctus Thomas (*1. p. q. 36. art. 4.*), sed unum tantum principium spirativum, et productivum Spiritus sancti. Quod si opponas spirantem, et productivam virtutem totam integram in Filio, et totam esse pariter in Patre ad producendum Spiritum sanctum, propterea posse Patrem per se solum, et Filium sine Patre producere Spiritum sanctum (nam si hoc Filium non posse dicamus, non una, et aequalis esset virtusque potentia, liceretque dicere minus potentiae unum habere, quam ambos) praetertibi sic argumentanti catholica fides, quae profertur, Deum tuum esse intellectum nostro inaccessibilem, plenum mysteriorum, et altissima sacramentorum caligine circumfusum. Non igitur defectus iste impotentiae est: nam aequae perfecta, et integra virtus productiva Spiritus sancti in Patre, et in Filio, neque magis in uno est, quam in alio, sed est conditio necessaria in hac productione, et quae a duobus debet manare suppositis, quae sunt

unius, eiusdemque naturae. Haec autem necessitas fundatur in eo, quod Spiritus sanctus est complexus, et nexus amoris, quo Pater, et Filius mutuo se diligunt, et complectuntur: unde S. Thomas ait: *Spiritus sanctus est vinculum, et nexus Patris, et Filii.* Percipitur autem melius huius rationis vis, si consideremus, Spiritum sanctum, qui personaliter est amor, procedere a voluntate divina, non quomodo cumque considerata, sed a voluntate concordii, et unanimi: quae voluntatis concordia, ubi non sunt distincta supposita, inveniri non potest; ideoque necessario Spiritus sanctus a Patre, et Filio, tanquam ab uno principio, id est, una, et concordii voluntate, producit, Praeterea, si Spiritus sanctus a Patre, et non a Filio, et vel a Filio, et non a Patre procederet, non utique a persona, ex qua non produceretur, distinguere posset nam processio unius personae ab altera origo est distinctionis, ut angelicus Doctor, et omnis eius schola profertur. Hanc catholicam veritatem Christus nos docuit in Evangelio, dicens (*Joan. 3.*): *Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret;* nam si unigenitus est, solus ipse erit Filius, cum idem sit unigenitus, quod unus et solus genitus. Sed insurgunt haeretici respondentes, alium esse sensum horum verborum: alium enim unigenitum idem esse, quod unice dilectum, ob idque Salomonem de se dixisse (*Prov. 4.*): *Filius fui patris mei unigenitus;* nam Davidi Salomonis patri alii filii fuerunt. Unde dum se vocal Salomon unigenitum, eo nomine non ipsum solum esse Davidis filium, et absque aliis fratribus, sed primum Davidi charum, et dilectum significari contendunt. Haec responsio catholicam veritatem minime expugnat: nam si Spiritus sanctus esset Filius, non opus erat ut Pater plus Verbum, quam illum amaret: quandoquidem uterque in bonitate sibi aequali futurus erat, ut nunc est, atque ita non foret Verbum unice dilectum. Ergo sacra Scriptura vocans divinum Verbum Patris unigenitum, alterum eius naturalem filium excludit.

Sed quaereret Theologus, si Spiritui sancto eadem natura divina, quae Filio communicari, erit non et ipse, sicut Verbum, Filius erit? Nam si bene philosophamur, quid aliud est generatio, nisi productio viventis a vivente coniuncto in similitudinem naturae? Spiritus autem sanctus vivens est, immo et ipsa vita, proceditque a principio coniuncto, non minus quam Filius, estque ipsi eadem natura, et eiusdem prorsus naturae est cum Filio: unde nihil videtur Spiritui sancto deesse, ut Filius esse dicatur. Gregorius Nazianzenus huic argumento respondet, esse posse, ut quis ab alio procedat, et ei sit in natura similis, non tamen eius filius existat, sicut cernimus in Eva, quae ex costa Adami producta est fuit quoad naturam humanam similis, non tamen eius filia fuit. Hoc autem Gregorii exemplum non omnino convincit: nam viventis generatio est opus vitae; Adamus vero in Evae generatione non cooperatus est aliqua vitae actione, occupatus somno et quasi mortuus, ac propterea Evam illius non dici filiam mirari non debemus. At cum Pater, et Filius

producent Spiritum sanctum, id faciunt voluntatis actu vitali, naturam et communicantes divinam; ideoque non eadem, sed dispar est ratio exempli, quod S. Gregorius proposuit. Quamobrem S. Anselmus (*in suo monologio c. 11.*) inquit, Verbum divinum produci tanquam imaginem Patris, iuxta illud *imago tonitruus illius*, sed Spiritus sanctus non ut imago procedat; ideoque Verbum est Filius, non autem Spiritus sanctus. Quam rationem ingeniose prosequutus est Episcopus Canariensis vir nostrae aetatis insignis asserens magnum esse discrimen in re quae imago est, vel quae illius tantum est similitudo: nam licet verum sit imaginem semper esse similem rei, quam repraesentat, sicut imago Caesaris assimilatur Caesari, nihilominus non omne quod est simile, idem quoque imago est: nam et ovum unum alteri ovo simile est, non tamen eius imago, quoniam super id quod est simile, habet et hoc ratio imaginis, ut natura, vel ars per ipsam aliquid aliud significare procurent. Nemo vero dubitat, quamvis natura ovum unum alteri simile producat, non ab ea intendi ut illud ovum alterius ovi imago sit, unde concludit Spiritum sanctum, licet procedat similis Patri, eiusdemque naturae participes, non procedere tanquam illius imaginem, quoniam in eius productione non intenditur sciri in generatione Verbi, ut Patrem ipse repraesentet tanquam imago, quod proprium est Filii, qui existens paternae mentis Verbum, debet esse figura, et imago rei mento conceptae. Verumtamen nec ratio haec satisfacit, quoniam Filius non aliam ob causam est Patris imago, nisi quia ex visuae productionis eadem natura illi a Patre communicatur: unde si senel admittitur ex vi processionis Spiritus sancti eadem naturam divinam sibi communicari, dubium esse non potest Spiritum sanctum non minus quam Verbum esse Patris imaginem: nam ut Theologiae scholasticae princeps sanctus Thomas docet, ea de causa Spiritus sanctus non est Filius, quia non procedit per modum similis principio suo: quomodo etsi verum est Spiritui sancto naturam divinam a Patre, et Filio communicari, id fit, quia quidquid intra Deum est, non est aliud nisi Deus; non vero quia intrinseca ratio productionis Spiritus sancti id postulat, prout a Filii productione distinguitur: nam secundum hanc rationem solum intendunt, Patrem, et Filium producere amorem, et pondus dilectionis in id quod amatur: qua in re differt modus operandi per intellectum ab eo qui fit per voluntatem, quoniam intellectus intendit rei intellectae formare ideam vel imaginem, voluntas autem non gignit, vel producit eum, quod amat, similitudinem, sed tantum elicit proclivitatem, qua in rem amatum inclinatur. Hinc ergo est quod cum Verbum divinum procedat a Patre per viam intellectus, prodit simile Patri ex vi suae productionis, ideoque verus, et solus eius filius est; sed Spiritus sanctus (si consideremus suae propriae, ac peculiare processionis rationem, per quam eius productio a productione Filii differt) non procedit Patri, aut Filio similis, sed ut utriusque amor, et mutus amplexus ab utro-

que distinctos. Sed quamvis proposita ratio a vera, et perspicua philosophia veritate pota sit, multis tamen non satisfacit; ideoque aliam adiciam responsum, et solutionem, non quidem ab Angelici Doctoris doctrina recedens, sed ut id, de quo agitur, facilius exponam, quae ratio ita se habet. Cui convenire non potest nasci, nec filium esse convenit; sed Spiritum sanctum nasci non posse nemo dubitat (quoniam quidquid nascitur, necesse est, ut partus illius potentiae sit, quae concipere valeat; voluntas vero non concipit, sed intellectus, et Spiritus sanctus non intellectu, sed voluntate procedit). Ergo nec ille nasci, et consequenter nec esse filius potest. Huc respexisse procul dubio mihi videtur Augustinus, a patris intellectus, cum rationem reddens, ob quam Spiritus sanctus non esset Filius, dixit: *Quia non procedit ut natus, sed ut datus.*

Reliquum est, ut haereticorum obiectioni respondeam, qui aiunt Spiritum sanctum minus quam Patrem, et Filium esse potentem, cum Pater Filium, et Filius cum Patre Spiritum sanctum, ipse autem neminem producat. Quibus respondeo, hanc in Spiritu sancto non esse imperfectionem, vel impotentiam, sicut nec in Filio, qui non potest alium producere filium. Ratio utriusque est, quoniam divinae personae, ut diximus, intellecta, et voluntate procedunt; at divinus intellectus infinita cum perfectione operans totam suam virtutem productioni Verbi Pater impendit; ideoque eodem intellectu divino non poterat Filius alterum generare filium, quoniam tota divinae mentis potentia intellectiva adaequata et plenissima Verbi productioni fuerat impensa, et, ut ita dicam, exhausta, atque ideo nihil reliquum erat, quod a Verbo similiter produceretur. Sic etiam cum divina voluntas ad intra, ut loquuntur Theologi, se totam explicuisset, et omnem amorem suum ac bonitatem diffudisset in Spiritu sancti personam, quoniam operata est secundum ultimum potentiae suae, non potest Spiritus sanctus aliam divinam producere personam. Sed licet Spiritus sanctus se non communicet alteri personae ad intra, communicat tamen se plurimis, et infinitis ad extra, diffundens in eas suae charitatis et amoris varia charismata, iuxta Pauli verba (ad Ro. 5.): *Diffusa est gratia in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quibus verbis Apostolus aliud nobis detegit nostrae fidei mysterium praesenti diei valde conveniens, videlicet, dum anima iustificatur, non solum ei gratiam, et charitatem cum reliquis infusus virtutibus, quae sunt tanquam gemmae et ornamenta, quibus anima nostra daturatur, ut sacra docuit Tridentina synodus, verum etiam ipsemet Spiritum sanctum cum Patre, et Filio donari: unde dictum est: *Ad eum venimus, et mansionem apud eum faciemus.*

Quae veritas orthodoxa peculiarem habet difficultatem, cum Deus triplici modo, videlicet per essentiam, praesentiam, et potentiam rebus a se creatis assistat. Per essentiam quidem, quoniam substantia ipsiusmet Dei assistit intime, et adest creaturae: et hoc modo est in aere, quo spiramus; in cibo, quem co-

medimus; in vestimento, quod induimus; in igne, quo calefacimus; in terra, quam calcamus, et omnibus, ac singulis rebus quae sunt. Per praesentiam intelligimus Deum esse creaturis cognitione qua illas cognoscit penitus, et comprehendit. Per potentiam vero adest rebus, dum virtutem suam exerceat illas conservat, et esse quod impertivit, continuat. Si ergo hoc triplici modo Deus creaturis, et aliis quibuscumque rebus inest secundum suam substantiam, quomodo quae in animam hominis venit, cum beneficium iustificationis impertitur? nam revera quoad substantiam et naturam Dei iam illic ante iustificationem praehabebat. Ingentem Theologorum multitudinem video unanimo consensu affirmare Deum in anima iusti noviter habitare, quatenus in ea denovo est tanquam cognitum in cognoscente, et tanquam amatum in amante; apud me tamen mihi me sufficiens haec responsio est: nam praesentia per cognitionem et amorem, est praesentia tantum, (ut Theologi loquuntur) obiectiva et intentionalis, non realis, et substantialis, qualis est illa quam hic quaerimus: siquidem praeter donum cognitionis, et amoris, quem Deus animae iusti communicat, seipsum quoque in propria substantia largitur, sicut S. Augustinus (l. 5. c. 26. de Trin.) latissime declarat. Dicamus ergo, quod Deus noviter animam iustificans, illam incolit tanquam templum suum, cum prius in ea tanquam in Satanae caverna esset; infusione tamen gratiae suae depulsis tenebris, et detersa foeditate peccati, quo divinis oculis anima hominis erat infecta, illam novo splendore lustrans templum sibi reddit acceptum, et suo divino esse proportionem accommodatum. Unde vere dicitur animam iusti noviter a Deo habitari, non quidem Dei, sed ipsius creaturae facta mutatione, ut explicat Augustinus. Cui expositioni aliam ipse adiungam, quae licet non ita sit ingeniosa, erit tamen populari captui magis accommodata. Dicit vulgo solet, cum quis in alterius gratiam rediit, ille se in amicitiam illum dedit: quibus verbis non significamus illum semetipsum, sed animum suum praebuisse cui conciliatur, et in eodem loco, ubi prius erat, esse promptum et paratum omnibus amici sui periculis praesto esse, illumque, quoties opus fuerit, laeri. Ad quem modum cum dicimus Deum ad nos venire, vel se animae iusti noviter dedisse, significamus, Deum a momento iustificationis paratum esse ad acceptanda omnia illius opera, ut vitam aeternam mereatur, et ad faciendam eius voluntatem in his quae rationi consona flagitaverit, quemadmodum cecinit David (Psal. 144.): *Voluntatem timentium se faciet.* Quamobrem verissimum est, non tantummodo Spiritum sanctum dona sua, sed etiam seipsum in animam iusti transfundere, quatenus eiusdem divini Spiritus voluntas expedita, et exposita est ad omnia iustorum vota, pia, et sancta desideria complenda; quod etiam de Patre, et Filii persona vere dici potest. Ratio vero, ob quam magis dicitur dari iusti Spiritus sanctus, est, quoniam iustificatio proprium est opus amoris, et amor potissimum, sicut Filio sapientiae, et Patri pa-

tertia, Spiritui sancto attribuitur. Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA.

Spiritus sanctum esse cor Ecclesiae, et quibus de causis ita nominetur.

Sanctitatis, et eruditionis illud insigne prodigium S. Athanasius, quem mirifice Graecorum celebravit Ecclesia, loquens de rectis fidei dogmatibus, scripsit haec verba: *A corpore quasi exemplari proprietate accepta dignorum connexionem ostendimus per membrorum proportionem, ac similitudinem.* Quibus ego nixus verbis non immerito dicam, quod sicut Deus, quatenus naturae auctor, humano corpori varias potentias, diversa organa, et membra tanquam instrumenta humanarum actionum indidit; ita quoque, quatenus gratiae largitor, et auctor, praebuit catholicae Ecclesiae corpori mystico diversa admodum membra spiritualia ad actiones supernaturalis exhibendas, et exerceandas. Mystici huius corporis caput est Christus, ut scripsit Paulus (Ephes. 2.): *Ipsam dedit caput super omnem Ecclesiam.* Colum est Virgo sanctissima; quoniam sicut a collo exit caput, sic ab ipsa natus est Christus, caput nostrum; scriptum enim legitur (Matt. 1.): *De qua natus est Jesus.* Oculi sunt sacri Antistes, qui tanquam vigiles speculatores sublimi loco positi hostium insidias, et dolos explorant, et non secus quam seduli pastores concordantes in montis verticem inde gregem suum per pascua vagantem prospiciunt; et si quando in aliena, aut velle intravit, sibilis, et pastorali baculo immisso coercent. Eiusdem corporis linguae sunt Doctores, qui Ecclesiam instituunt, et ei verbum Dei interpretantur, quales fuere Chrysostomus, Augustinus, et Ambrosius cum reliquis plusquam Delficis et Apollineis mysticae et scholasticae Theologiae oraculis. Dentium vice funguntur evangelistici verbi promulgatores: nam ut dentibus frangitur, et manditur cibis quo alimur, et reliqua corporis membra reficiuntur; ita concionatorum sermonibus alimenta spiritualia, divina selicet verba, multipliciter et minutatim explicantur ad animarum nostrarum utilitatem, et virtutum incrementum. Aurium manus sustinent, ut mihi videtur, Sacramenti potentiae ministri, qui peccatorum confessiones auribus excipiunt. Pedum, et manuum munere utuntur misericordes in egenos, et qui elemosynas largiuntur: hi enim sicut oculi Iob, manus et pedes sunt claudorum, et oculi caecorum. Sed quid quaeso omnia haec membra facerent, si corde carerent, dubium certe non est fore, qui repente obstupescerent, et paulatim arrescerent; at non absque corde et inanimata sunt, sed eximio potius divini cordis calore soventur, ut tradunt Gregorius Nyssenus, et sanctus Thomas, affirmantes, *CARTHAGENA de SS. Christ. Dom. — Vol. IV, P. II.*

mystici huius corporis cor esse Spiritum sanctum, quod ipse significatur voluit sub figura linguarum in Apostolos descendere, iuxta illud (Act. 2.): *Appaeruerunt eis dispersitae linguae.* Nam si rem attente contemplerim, nulla expressior figura cordis esse poterat quam lingua, quae cordi tam forma, quam colore, et aliis qualitativis assimilatur: quippe lingua rubra est, et cor rubrum; lingua sanguinea, et cor sanguineum; lingua triangularis, et cor similis forma praeditum est; lingua ad loquendum indiget aere, et cor ad respirandum; unde manifeste liquet, mille modis linguam cordis quoddam esse simulacrum. Cor autem Ecclesiae multis de causis Spiritus sanctus dicitur, Primum, quoniam sicut cor vitae fons, et omnium spiritualium actionum scaturigo, et vena fecundissima est: unde per arterias, et venas in singulas corporis partes vigor derivatur; ita Spiritus sanctus principium est gratiae, et vitae supernaturalis nostrae, cuius beneficio et liberalitate opera nostra aeternae gloriae digna censentur. Aliquantulum hoc ipsum videtur mihi odorati gentiles, qui referent Cyrolo (in sermone de Spiritu sancto) Deum vocabant mundi animam: quoniam sicut haec vitam dat corpori, sic animas nostras ille vivificat. Prae ceteris vero multo melius et expressius id a concilio Niceano declaratum fuit in symbolo, dum Spiritum sanctum appellat vivificantem: *Credo in Spiritum sanctum, Dominum, et vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit.* Animadvertendum tamen hoc loco, quod Spiritus sanctus ad se monstrandum naturae, et gratiae auctorem, sicut revera est, voluit mundi spiritualis formam, et vitam mundo corporeo quadam proportionem similem esse, ut tam huius quam illius opera, et effectus ab eadem origine, divino selicet intellectu, manasse cognoscerentur. Primum enim huic rerum universae naturae, cui mundi nomen inditum fuit, vitam pariter, et summam pulchritudinem impertivit per ignem, ut explicat S. Gregorius (super Ezechielem), dicente Deo, *fat lux,* cuius claritate cuncta lustrarentur, et novum decus acciperent. Secundo mundum vivificavit per aerem: quoniam praeterquam quod Spiritus sanctus aeris induens naturam quodas abyssos fovebat, *Spiritus Domini ferebatur super aquas,* nunc planum est et perspicuum, quod homini, qui erat infini huius mundi potissima pars, vitam aere praebuit, siquidem solo ipsius flatu animam accepit viventem, ut ibidem dicit Scriptura: *Inspiravit in eum spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem.* Nam sicut vitriarius suo flatu vas conficit, ita Deus hominem, quem, ut dicit Scriptura, *fecerat de limo terrae,* divino Spiritu formavit, vitam, animamque largitus. Ad hunc ergo modum auctor gratiae divina sua opera rerum aliarum naturae conformans, hunc Ecclesiae spiritalem mundum vivificat, componit, et exornat per ignem, et aerem, ideoque dictum (Act. 2.): *Appaeruerunt dispersitae linguae tanquam ignis, ecce ignem elementum: sit factus est repente de coelo sonus, tanquam adveniens Spiritus vehementis, ecce aeternum.*

Certe cum Spiritus sanctus sit Ecclesiae cor, congruum erat, absque aere non venire, ut se hac in re accommodaret ordini naturae, qui cor generans, illico ei, ut aere foveatur, apponit pulmonem, quo tanquam flabello ab exercenda vitae aere reficiatur, et recreetur. Vocatur praeterea propriissime Spiritus sanctus cor Ecclesiae: quoniam sicut cor est sedes amoris, unde tanquam ex officina prodeunt amantium affectus; sic Spiritus sanctus, quatenus tertia ab aliis distincta persona, amor Patris, et Filii, et quasi illorum cor est. Unde precor fratres, colligatis, quanta divini amoris excellentia, et quanta in homines charitas eius existat: nam sicut perfecte alterum amans, pro amoris signo solet ei aliquid pignus largiri; ita Deus noster, cum non posset aliter amori suo erga nos facere satis, etiam si ea de causa coelum, terram, elementa, planetas, immo et Angelos ipsos cum reliqua creaturaturam infinita multitudine condidisset, nec his contentus proprium etiam Filium aeternum hominibus dedisset, hodierna die cor suum, id est Spiritum sanctum, sui flagrantissimi amoris et charitatis pignus eidem magnificentissime donat: quasi dicens: Accipite, quod unum habebam reliquum vobis ultimo donandum, cor nempe meum. Non enim scio quo alio modo ardenti in vos charitatem meam, et vehementissimam amorem, gemitibus inenarrabilibus apud me pro vobis postulanti, nisi meum ipsius cor, quod est Spiritus sanctus, pro eiusdem charitatis certissimo pignore condonem. Quod sane insinuasse videtur Apostolus, ut Dei erga homines amorem exaggeraret, inquit: *Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Ad hanc sententiam pertinere videntur Tertulliani verba, quibus scripsit, coelum, terramque hisce diebus merito sibi praebuisse pignora, quibus utrimque acceptus amor inter Deum, et homines aliorum laeret fundamenta, et radices ageret profundiores. Omnium optimum pignus in terris erat Christi caro, et in coelis erat praestantissimum donum Spiritus sanctus, ac propterea in die Ascensionis Christi cum terra misisset in coelum Christi humanitatem, coelum tanto muneri gratum legavit Spiritum sanctum, de quo dixit Apostolus citata verba: *Dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Haec a Tert. accepta doctrina in mentem mihi venire fecit, quod modo subiciam. Animadverti non semel, quod terra nostra sterilibus aëte, et infocunda, postquam pretioso Christi sanguine irrigata fuit, quoties coelo donum aliquod ex fructibus spiritualibus, quales Martyres fuerunt, obtulit, huiusmodi pretiosa munera tam grata Deo fuisse, ut semper divina liberalitas multo magnificentius ea pensaverit. Ex quo cerminus nascentis Ecclesiae temporibus, quando frequens Martyrum turba pro Christo mortentium coelum conscendebat, palmas, et coronas coelitus delabi visas, ut contigit custodi quatuor coronatorum. Cognitum etiam id, quando martyr Stephanus fuit de vita sublatas, pro quo nobis datum vas aureum divinitus elaboratum, gentium Apostolus, de quo Christus: *Vas electionis est mihi iste; cuius con-*

versionem sanctissimi Stephani ardentes preces promeruisse dicuntur. Nam autem terra nostra coelo munus omnium amplissimum Christi humanitatem mittit, coelum quoque divitiarum suarum omnes thesauros profudit, retribuens Spiritum sanctum, Christo in bonitate, quatenus Deo, parem, et eodem, quatenus homine, meliorem. Sed praeter iam dicta, cor Ecclesiae multa cum ratione dicitur Spiritus sanctus: quoniam, ut docet magnus pater Isidorus (*lib. 1. Etymolo. 4.*) cor Latino dicitur a cura: nam inter humanae vitae instrumenta, et corporis membra sollicitudine praestat, omnibus et singulis nostri corporis partibus consulens: quod Spiritui sancto convenire nemo est qui ambigat. Myistici enim huius corporis, quod est Ecclesia, nullum est quantumvis minimum membrum, cuius ille curam non gerat, et proprio calore non foveat (*Psal. 9.*): *Nec est qui se abscondat a calore eius, praebens auxilium tam his, qui in gratia, quam qui in peccato mortali sunt; illis conservans charitatem, hos, ut eam quaerant, excitans, et ad peccata relinquenda, et detestanda impellens.* Id vero, ut melius percipiatis, placeat referre, quod historici de Socrato philosopho tradiderunt, quem testamento mandasse aiunt, ut singulis annis Aesculapio gallus offerretur pro gratiarum actione, quod sibi prosperam valetudinem, et vitam conservasset. Hoc Socratis legatum non ita facilliter intelligere potissemus, nisi mihi verba Iob praelixissent, dum sermonem instituens de quibusdam interrogationibus a Deo factis, inquit: *Quis dedit gallo intelligentiam?* in quorum verborum expositione notant linguae sanctae periti, voce Hebraica, qua gallus significatur, cor etiam significari, unde alii eadem verba Iob transferunt: *Quis dedit cordi intelligentiam?* Ratio vero, ob quam eadem vox significet utrumque, inde est, quod galli, et cordis officium idem est: experimento enim constat, gallinis dormientibus gallum vigilare, et ad illarum praesentiam agere nocturnas excubias, qui, ne somnus obrepat incauto, se ipsum propriis alis quatit, auroraque appropinquante excitat clamore dormientes. Quo etiam munere cor nostrum fungitur: nam omnibus animae sensibus, et facultatibus a labore cessantibus, et inter dormiendum quodam veluti stupore correptis (tunc enim nec oculus videt, nec auris audit, nec mens intelligit, nec memoria recordatur, nec appetit, aut abhorret voluntas) cor semper vigilat corporis servandi sollicitudine anxium, nunquam abstinens a motu; quem si intermitteret, continuo universa corporis humani conventientia, et compactio rueret, et dissiparetur. Sed nunc ad rem nostram, Spiritus sanctus tanquam Ecclesiae cor idem subdit officium sollicitudinis et vigilantiae, non solum erga iustos, sed etiam erga peccatores: nam quando illorum mens nec remedia excogitat, quibus facilius, et commodius salutem parat aeternam, nec bonorum coelestium meminit, nec voluntas Dei amore aestuat, immo lethali vetero correptae facultates quae rationi

deserviunt, occupari videntur, tunc divinus hic Spiritus salutis nostrae amatissimus inspirat anorem, et desiderium, quo animus exardescens pravam vitae consuetudinem exosus, ad ea quae Dei sunt, quaerenda festinet, et in via salutis quotidie magis progrediatur. Hoc enim est quod Sponsa optime Sponsi sui cognoscens ingenium, et mores, ita dicebat (*Cant. 3.*): *Ego dormio, et cor meum vigilat:* hoc est, sponsus qui cor meum est, pro me sollicitus, me dormiente non dormit, et quae sunt mea procurat. Aristoteles philosophiae naturalis princeps, et omnes Anatomistae, qui sequuntur eiusdem opinionem, de corde tractantes, aiunt, intra illud esse quaedam ossicula, quibus fulcitur, et roboratur: hoc robur Spiritui sancto non deesse dubitat nemo, quandoquidem tanta illius, quanta Patris, et Filii fortitudo, et potestas est: nam cum fortitudo in divinis sit essentialis attributum, et absoluta perfectio communis est (non enim una plus, quam altera eius particeps existit); et ideo divinus hic Spiritus bonorum suorum summe communicativus, constantiam, et fortitudinem mentibus impertitur, qua possit a nobis omnis bene agendi difficultas repelli, et superari. Hinc ego conicio, ad hoc ipsum significandum ignis, et aeris figuram accipere voluisse Spiritum sanctum, quod horum duorum elementorum vehemens, et efficax virtus sit. Quemadmodum tremis, aut navis felici ventorum eget flatu, ut portui appellat, quippe quae si inter medios fluctus adversis ventis corripitur, a cursu impeditur, et non raro procellis agitata fluctibus tandem obruitur; sic mens nostra dum variis rapidi affectuum undis, ac turbine vitiorum circummagitur, implorandum nobis est Spiritus sancti auxilium, ut saluferam militat suae gratiae, et favoris auram, qua feliciter cursum navigationis, et syrtebus peccatorum erepti portum virtutis, et salutis intrare valeamus. Quod ut inuenerit Spiritus sanctus, figuram ignis in Discipulos veniens elegit. Sed percontatur Epiphanius (*in Anchirato*) quare, cum ignis proprium sit ascendere sursum, Spiritus sanctus ignis accipiens imaginem, voluit labi deorsum, quod ignis naturae valde repugnat? Respondet idem vir sanctissimus pariter, ac doctissimus, id factum, ut intelligamus, animam, quam divinus Spiritus incolit, vim, ac violentiam sibi inferre debere, propriam infringendo voluntatem, et ne vitia irrepant, et dominentur, pravis actionibus, et omnibus, ac singulis peccatorum illochebris, et irritamentis fortiter obstitendo: unde Christus dixit (*Mat. 11.*): *Regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud;* ideo Spiritus sanctus in igne violento moto descendit. Praeterea fuit in forma ignis deorsum veniens missus, ad ostendendam hanc eius voluntatem, ut omnes divini amoris igne incalcescat: nihil enim magis amat, aut curat, quam, ut menti humanae illapsus, eam inflammat amore virtutum, et hoc igne concepto, animae nostrae auctori suo conformetur, qui ignis consumens est. Nullus est, qui nesciat ignem, dum intra sphae-

ram suam est, nec lucere nobis, nec inferre calorem; idque ut faciat, necesse omnino esse, ut ligneae, vel alteri materiae aptae ad combustionem appropinquet. Sic ergo ardentissimus ignis Spiritus sancti intra divini peccatoris sphaeram conclusus mutuas inter Patrem, et Filium, a quibus tanquam ab uno aequo principio spiratur, flammam amoris emittit, ut tamen non igne suo accenderet, conventione fuit illum inde profectum sub ignis forma in nostram descendere regionem, ut praesentis eius virtute, et ardore mens nostra corporis ergastulo inclusa lucem videret novam, et amore sui artificis accenderetur. Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA TERTIA.

Spiritus sanctus cum aere comparatur, et rationes comparationis aperitur.

Quemadmodum divinae sapientiae attributum praesertim in Filio, tanquam intellectus aeterni partu respundet, sic bonitatis attributum maxime luget in Spiritu sancto, per voluntatem procedente, quae velut proprium obiectum, et scopum, quod bonum est, intuetur. Et sicut idem aeternus Filius ad universi mundi commodum, et salutem sapientiam suam hominibus impartitur, mirabili doctrinae suae splendore mentes illustrans, et divina, ac profundissima mysteria per Sanctos revelans; ita eundem respiciens finem Spiritus sanctus, suae bonitatis opem ostendit, se mundo communicans sub forma aeris, qui omnium est communissima, res, cuius nemo unquam, dum vivit, expors est. Corninus enim reliqua elementa non ita omnibus in promptu esse, sed labore, ac pretio parari; nam et terra, aqua, et ignis saepe venduntur, unde licet dicere, haec mea aqua, vel hic mens est ignis, quod nemo iure de aere dicit: nec enim quempiam quis unquam audivit dicentem, hic est aer meus, ille quippe non venditur, nemini appropriatur, ac omnibus communis gratis habetur, et ita unicus est, ut alterius esse non desinat. Hinc est, si bene rem consideramus, quod nulla re magis ex omnibus a Deo creatis, quibus mundi fabrica compacta est, ita frequenter, atque aere utrumque: nam coelum Angelorum, et coelestium spirituum thronus est: sphaera ignis prae nimio calore nemini est habitabilis: mare piscium solum est receptaculum: terrestriis paradisi, si modo adhuc est, iacet in occulto, et Eliam tantum, et Enoch continere perhibetur: terrarum speculatae ferarum domicilia sunt, in quibus ursus, tigris, et leo tanquam cubilibus propriis quiescunt: in quibus dicitur, et libus animas, non corpora excipiunt: inferorum habitatio ergastulo est, et custodia damnatorum: aer autem quasi mundi platea est, et emporium,

quod immune, ac liberum omnes adeunt creaturae, ut illo gratis alantur, et sustententur. Illic habitant volucres, respirant animalia, arbores, et plantae ramos, et fructus producunt, pisces gurgibus immersis ab undis saliant interdum, ut brevi saltem spatio aere frui queant, licet interim proprio careant elemento. Quid autem mirum, si animata delectentur, ac vivant aere, cum ea quae inanimata sunt, eodem pariter reficiantur, et restaurentur? ut videre est in vestimentis, quae ne tinea rodantur, aeri solent exponi. Et quoniam in bene ordinata civitate solet forum in medio eius fieri, ut ab omnibus facilius, et commodius adiri possit; sic naturae conditor Deus aerem inter coelum, et terram collocavit, ad quem, tanquam ad emporium omnibus commune, cetera confluere valent. Coelum, et ignis inaccessa sunt, abyssus impenetrabilis, mare volucibus, et animalibus ineptum; aer vero adeo mirabiliter temperatus, ut omnia in illo degere, et illo frui cupiant. Sed ut quae dixi, magis innolescant, commodior, quae ab aere in nos redundant, seriem texamus. Magnam profecto beneficium est communicatio lucis, quae nullo modo terris, nisi per aerem affulgere poterat. Hoc in nobis potissimum efficit Spiritus sanctus: nam per illum Christus suae lucis radius ad nos transmittit, et ideo vocat *Spiritum veritatis*: quae tanquam lux ignorantiae nostrae tenebras prodigat. Qui domum aedificat, vel aliam fabricam extruit, id in primis curat, ut luce non egeat, sed illustris undique et lucida sit: nam praeterquam obscuritas animos habitantium moerore afflicret, aulea pretiosa, et splendida peristromata, quibus domus ornari solet, si lux absset, non satis commode ab his qui domum adeunt, cererentur. Hanc ob causam Scriptura sacra in creatione mundi terram esse minus pulchram, et decoram defectu lucis memorat: *Terra autem erat inanis, et vacua*. Subiicite statim rationem: *Tenebrae erant super faciem abyssi*. Cum ergo Christus sapientissimus, et prudentissimus artifex mystici huius aedificii, quod est Ecclesia militans, nollet in ea ullas adesse tenebras, existens ipse sol iustitiae fulgentissimus, quam condidit militantem Ecclesiam, per annos triginta tres, quibus vixit, mirabili doctrinae suae splendore illustravit, et exornavit. Et quoniam sol hic eclipsim pati debuit, in orbe mortem subiens, quamvis postea a mortuis resurgens, summa claritate conspicuus, nec ullius praeteritae obscuritatis, vel eclipsis participes rediturus erat; quoniam tamen in die suae Ascensionis nostri horizontis terminos egressus, erat prorsus abiturus ad Patrem, ne haec ipsa Ecclesia luce sua careret, missione Spiritus sancti sub forma aetheri divinum et iubar impartiri instar aetheris solis, qui aere medio diffundens suae lucis radios, omnia condecorat. Et sicut lucis officium est distinguere colores, qui manentes in tenebris erant ignoti, et confusi; ita lux, quam hic divinus Spiritus infundit, cum Spiritus sit veri-

tatis, idem efficit, mentibus inferens claritatem, qua quisque cognoscat, quid iustum vel iniustum sit, et bonum a malo distinguat: quoniam, quod tua avaritia commercium licitum putabat, hoc Spiritus sancti lux indicat usurarium; et quod grande munus amicitiae, et urbanitatis praetextu pro re sacra obtulisti, perniciosam ostendit esse simoniam. Ab hac luce aversi multi caecutiunt, et laqueis peccatorum irrefilli tenentur, nolentes tenebras suas illustrari ab his, qui Spiritus coelestis afflatu, et doctrinae luce illos ad sanioerem mentem redigere, et illuminare veritatis admonitione possunt. Quod iudicium manifestum est, huiusmodi homines infestos esse veritati: qui enim illum amant, lucem non fugiunt, sed exquirunt: unde vere scriptum (Joan. 3.): *Qui facit veritatem, venit ad lucem*. Communicatur etiam nobis ignis per aerem: nam sicut carbonibus si prunam licet parvam admoveas, foliisque paulatim excites, facile ignem concipiunt; ita Christus, qui dixit (Luc. 12.), *Ignem veni mittere in terra, et quid volo nisi ut accendatur?* in eius rei testimonium, non solum sub ignis, sed etiam aeris imagine mittit Spiritum sanctum, qui instar folis saluifero flatu in mentibus nostris excitet ignem, quo in amorem sui conditoris accendatur. Advertendum tamen est, quod sicut ad ignem excitandum necesse est carbones non esse separatos, sed unitos, et congestos; sic etiam inter uxorem, et maritum, herum, et famulos, dominum, et subditos, vel inter eos, qui eiusdem familiae, vel contubernii sunt, si divisio sit animorum, et discordia voluntatum, non posse inter ipsos Spiritus sancti ignem accendi, nec in illorum gelidus pectoribus flata Spiritus sancti excitari flammam charitatis. Contra vero si materia non dissipata, sed congesta sit, licet parva adsit scintilla, ignis flatu, aut vento adiuta, paleas primum, ac deinde superposita ligna solet ignis apprehendere, et erumpens inde flamma si furere permittatur, lignos, et trabes corripit, totamque domum comburit; sic ignis Spiritus sancti veniens in Apostolos, dum illi (ut refert Lucas,) (Act. 2.), *Erant pariter in eodem loco, eos tanquam stipulam vento raptam, mundique paleas inflammat, de quibus dictum est (1. Cor. 4.): Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium perisema*. Sed ab eis postea illo ardor maiores in alios viros arripiens, ad gentes, Principes, Reges et Monarchas penetravit, ac tandem eo pervasit, ut ex toto orbe terrarum coagmentata Ecclesia catholica instar sphaerae sit, ubi divini amoris ignis ardentissimus asservatur. Datur etiam nobis per aerem non solum lux, et ignis, verum etiam aqua (Psalm. 147): *Flabit Spiritus eius, et fluent aquae*. Nam quemadmodum aqua deficiente arescere terra solet; si vero Notus, seu Vulturinus flare incipiat, protinus a terra surgunt nubes, quarum imbribus irrigati agri foecunditatem accipiunt; ita quando anima nostra sterilis est, et infructifera (Psalm. 142.): *Anima*

mea sicut terra sine aqua tibi, divinus hic Spiritus illum perfans elevat nubem contemplationis, et orationis: mittensque subinde copiosum suorum gratiarum imbrem, mentis nostrae sterilitatem coelesti foecunditate locupletat. Eliae prophetae tempore, quod aliquot annorum intervallo nulla pluvia fuisse, adeo terra aruisse narratur, ut per tot ora, quot erant terrae hians, flagitare pluviam videretur. Summa erat undecumque ariditas, et sterilitas agrorum, unde prata herbas, arbores frondibus carebant, et pecora languida, homines fame tabescentes, ac fere confecti cernebantur. Ecce tunc a terra surgere visa Prophetae est instar humani vestigii nubis parvula, quae paulatim ita se protendit, ut totum coelum contexerit, moxque abundantissimum pluviam in terram demiserit. Insignis Ecclesiae Pater Cyrillus hanc nubeculam dicit esse Christi humanitatem, quae gloriae suae maiestate in die Ascensionis totum coelum implevit: *Et operuit coelos gloria eius, mittensque imbrem suorum gratiarum Dedit dona hominibus*, quibus sterilem humanam mentem terram reddidit foecundissimam. Si tamen Spiritus sancti ventus deflisset, qui nubem illam, id est Christi carnem, cooperuit est, nec terra pluviae illius beneficio potiri potuisset, nec illam pro veteri inopia accepisset ubertatem. Sed animadversione dignum, non solum locum, ignem, et pluviam, sed ipsam quoque terram ministrari nobis per aerem, ut Seneca philosophus docuit (in *questionibus naturalibus*) inquit: *Natura dedit nobis ventos, ut omnia in terris fierent communia*. Nam si venti deflissent, humanum quoque commercium, et rerum permutatio tolleretur, qua in uno loco affluentibus, ad eum, ubi earum egestas est, navigatione transvehuntur. Hinc est, quod sicut classis iam instructa, et mercibus onusta solet in portu morari, donec ventus adsit opportunus, quo spirante, omnium ingenti alacritate, et gaudio clangor tubarum auditur, singulari omnium alacritate anchorae tolluntur, vela ventis explicantur, et laetis vocibus, faustisque clamoribus navigationi datur initium: ita Hierosolymis ne discederent, donec inderentur virtute ex alto, in sacra urbe, tanquam porta futurae navigationis manentes, iam parati et instructi instar navium ad cursum incipiendum, et peragendum, dum promissum Spiritum expectant: *Factus est repente de caelo sonus, tanquam adveniens Spiritus vehementis, et replevit totam domum*. Quo afflato, ingenti laetitia, et alacritate correpti tuba incipiunt canere Apostolica: *Loquentes vobis linguis; et a coenaculo, tanquam a portu, egressi, urbem Hierusalem interpidi pervagantur, et postea divisi, et singulas orbis provincias inter se partiti ad opus Evangelicae praedicationis prodierunt, illo ipso ducente Spiritu, de quo dictum est (Psalm. 142.): Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*. Sole pro diversitate ventorum modo ad hanc, modo ad illam portum navis appellere: unde facile hoc mundi mare navi-

gantibus praedicere audeam, quem tandem portum perfecta praesentis vitae navigatione occupaturus unusquisque sit. Nam si flante superbiae vento, et iracundiae Aquilone saeviente navigare quis perseveret, non dubium est, quin ad inferorum infelicissimum portum praecipiti cursu feratur. Si vero pergat Spiritus sancti flatu, et ductu, quo anima fit humilis, pacifica, et castitatis amans, intrabit procul dubio portum aeternae felicitatis. Et quoniam navigantibus fallax interdum esse aura solet, ne quovis vento rapiamur, nos monet Apostolus, inquit (1. Ioan. 4.): *Nolite omni spiritui credere, sed probate si ex Deo sit*. Oportet enim considerare, et attente inspicere, quo spiritu ducamur, examinantes diligenter nostrarum actionum intentionem: sic enim facile praevidere poterimus, qualis futurus sit nostrae navigationis exitus. Hinc oritur differentia, quam Paulus insinuat inter mundi, et Dei filios: hos enim Spiritu Dei agi, et gubernari, sic testatur (Rom. 8.): *Qui Spiritu Dei aguntur, filii Dei sunt*. Cognoscitur etiam hoc discrimen veloci gressu, et ferventi studio, quo ad obsequium Dei, et divinae legis observantiam festinant, Spiritus enim divinus velocissimus est: unde dictum (Ecl. 9.): *Omnia mobilia mobiliter est sapientia*. Hic figuram naturam optime depinxit Ezechiel per figuram quatuor animalium, de quibus dicit: *Ubi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur; et statim addit: Et similitudo animalium; et quasi carbonem ignis ardentium*. Quibus verbis indicat Propheta, et instar prunarum esse Dei charitate accensos. Vel dicamus cum Athanasio, per haec verba Prophetae significari, quod quando cor nostrum prunarum instar ardet amore divino, ubi primum intellectus nostri, et voluntatis vela Spiritus sancti aura complevit, nulla morae interpositione protinus navigare incipit, curritque velociter divinae obtemperans voluntati: nam ut dixit Ambrosius: *Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia*. Ex tardo, qui hoc vento non aguntur, in aestu vivunt perpetuo, ignavi, et desides, tenacissimis vitiorum suorum anchoris illigati; dum hic irae, ille ambitionis, et voluptatis, alius vindictae, et avaritiae laqueo impeditus consenscent. Hinc volo, fratres, eliciatis utilio admodum documentum, cui si parueritis, feliciter inter hos mundi scopulos, et syrtis navigabitis. Curandum est diligentissime, ut quocumque tempore divinus hic Spiritus animos vestros perflaverit, licet nescialis unde, vel quomodo veniat (nam Spiritus ubi vult, spirat, et vocem eius audit, sed nescis unde veniat) nullam moram interponentes a litore vitiorum solvatis, virtutum inchoantes navigationem. Nemo enim scit, iterum ne tamen felix aura spirat, ideoque nequaquam praetermittenda, sed avide arripendenda vestrae salutis occasio est. Quomobrem si tibi divinus hic Spiritus inspirat, ut mundum contemas, et portum religionis ingrediaris, ne differas, antequam fluctibus vitiorum obruta-

ris : si monet largiari elemosynam, et bona tua pauperibus distribuas, aperi manum tuam, et pecuniarum loculos distribu indigentibus: si tibi mentem iniecit, ut piis officiis, et precibus intendas, et sacramenta suscipias, curro velociter obediens: fieri namque fortasse poterit, ut tam salutifero vento postea non afflante in perpetuo aestuantium tuorum vitiorum otio maneas, quod est omnium perniciosissimum malum, et ad animae naufragium periculosa admodum tempestas. Admonebo etiam vos, qui perverfos mundi mores sectamini, ut sicut navim maria percurrentem solent hi, quibus obviam fit, vecibus lactis, et bonum cursum praecipientibus salutare: ita quando aliquem videbitis prospero, ac pie in huius vitae studio currentem, et mundi ductus superantem, dum elemosynas largitur, sacramenta frequentat, verbo Dei, librorum lectioni, et precibus vacat, nolite quaeso illius impedire cursum, sed potius hortamini, animumque accendite, bonis verbis perseverantiam operis, et felicem exitum apprecantes. Quod si profundius in hanc purissimam auri venam figurigenon velimus, non solum reperiemus aere nobis dari lucem, ignem, et altarium regionum fructus, ac diversa comoda, verum et ipsas hominum cogitationes nobis aperiri, et communicari: verba enim, quae loquimur, aere habent pro subiecto: nec absque hoc vehiculo voces nostrae in auditivum aures transfunderentur. Quomodo valde necessarius est (nam, ut dixi, lingua nec loquit, nec auris audit sine illius adimiculo potest) sic divinas hic Spiritus rebus supernaturalibus est omnino necessarius, cum absque illo quae Dei sunt, non fiant operationes. Hinc quando Sancti loquebantur, hoc Spiritu suggerente loquebantur: *Spiritus Dei locuti sunt Sancti*: et per hunc ipsum audiebant (1. Petr. 2.): *Audiebant autem verbum Dei quodquod erant praecordinati ad vitam aeternam*. Ad quod significandum idem Spiritus assumpsit figuram linguarum (Act. 23): *Apparuerunt dispersitae linguae, et factus est sonus tanquam adveniens Spiritus vehementis*. Sed percontabitur aliquis, quare divinus Spiritus, quando se communicavit Eliae, venerit, *In sibilo aerae tenuis*: nunc autem in Spiritu vehementi, et vento horri-

sono? Primum respondeo, non desuisse, qui senserint, *Spiritus vehementis*, idem esse, quod Spiritus vehementis mentem; verumtamen iuxta propriae significationis veritatem Spiritus vehementis idem est quod ventus validus, et aura vehementior, et fortior.

Secundo sio, per illa verba, *Spiritus vehementis*, insinuari discrimen, quod inter legem gratiae, et scriptam versatur: tempore namque scriptae legis, quoniam Deus rarius hominibus se communicabat, venit ad Eliam, *In sibilo aerae tenuis*; sed in lege gratiae, quia Deus frequentius, et plenius se praebet, ac liberalius multo bonorum suorum thesaurus aperit, non in aura tenui, sed in vento ve-

hementi hominibus illabitur, et inspiratur. Tertio respondeo, quod ideo Spiritus sanctus venit ad nos in forma aeris vehementis, ut nostram reprehenderet ignaviam, et tarditatem: ideo namque Spiritus Dei loquebatur cum Elia, *In sibilo aerae tenuis*, idest submissa voce, et sine clamore, quoniam prompte, atque optime verba Dei Eliae audiebat; nobis autem quasi surdis, et quae Dei sunt vix intelligentibus (*Animalis homo non percipit ea quae Dei sunt*) loquitur voce sonora, et clamans vehementi aeris sonitu, ut illum tandem audiamus.

Quarto dicere possumus, Eliam fuisse virum sanctum, et eius culpas levissimas instar leviculi pulveris, qui pulchrae imagini removeretur, illoque non in vento valido, sed in aura levi Spiritus Dei venit ad Eliam; mundus autem, quem purgaturus venerat Spiritus sanctus, cum esset foedissimus peccatorum sordibus inquinatus, necesse habebat vento vehementi purgari, et ventilari; ac propterea: *Factus est repente de caelo sonus tanquam Spiritus vehementis*. Tandem sicut nullum est elementum humano cordi propinquum magis quam aer: ignis enim ad illud non accedit, ne calore consumat; terram nempe sanae mentis traiecit; quia et aqua in stomachum illapsa immediale non refrigerat; aer autem propriam formam retinens ad cor penetrat, et ipsum continuo refrigerat: quod ut commodius fiat, natura proximum cordi apposuit pulmonem, ut eo, tanquam flabello refrigeret, quo praesidio amoto prolius deliceret. Non aliter Spiritus sancti flatus cor nostrum, ac mentem refrigerat, ne concupiscentiae ardore inflammetur; qui si abesset, profana anima nostra vitae spiraculo amitteret, et Dei gratia, qua vivit, privaretur. Cernimus denique longa aegritudine languentibus, qui iam tanquam incurabiles habentur, unicum superesse remedium ad recuperandam desperatam valetudinem, quemadmodum Hippocrates, et Galenus, ac reliqui artis medicae periti docent, videlicet, ut locum, in quo morbum contraxerunt, relinquunt, ad illum, unde vitam acceperunt, et in quo nati sunt, remigrent, ut patrio aere recreati, et quasi vescentes roborentur. Quo etiam modo peccatores sceleribus obfirmati, et malis inveterati moribus, tanquam incurabiles, nullo alio remedio sanari possunt, nisi ad patriam coelestis aere adspirent, et eius afflata aura respiciant. Hic enim salutaris Spiritus si afflet, facile virtute sua praestabit sanitatem, et vitae gratiae correctionem, quam nec morbi adversitas, nec honoris, aut bonorum amissio, nec concionatoris adhortatio, nec confessoriarum consilium, nec Antistitis obiurgatio afferre poterunt. Quid plura? Hic unus est Spiritus coelestis nobis missus; qui pestilentem aere purgat, ab animo tenebras profligat, segotes bonorum cogitationum maturat, paleas, et lolium malae voluntatis segregat, grana sanctorum operum ventilat, concupiscentiae ardorem refrigerat, affectuum impetum reprimat, et infecto religionis, et iustitiae

freno coercet. Hic est divinus aer, per quem ad nos lux clara transfunditur, quo lux nobis praebet, mens illuminatur, voluntas accenditur, imber lacrymarum congeritur, quo flante, humanae mentis navigium feliciter decurrit, et quo inspirante, Sancti loquuntur. Hic tandem est, quo surdi peccatores vocem Dei audiunt, et humanum cor, tanquam vitae spiraculo, vivit, viget, et valet in obsequio sui creatoris. Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA

Quam convenienter Christus Spiritum sanctum nobis sub figura ignis miserit, et quare sub igne descendente, cum natura eius proprium sit ascendere.

Inter multa, et varia figurarum genera, quibus in sacris litteris innuitur hoc sublime mysterium, mihi certe ad vivum exprimitur visione Ezechielis, dicentis a se visum hominem linteis indutum, cui coelestis dicebatur (Ezech. 10.): *Ingressus in medio rotarum, quae sunt sub Cherubin, et imple manum tuam prunis ignis, et effunde super civitatem*. Vir hic, quem sibi visum Propheta ait, Christus est, per antonomasiam vir appellatus; nam ab eius instanti conceptione fuit scientia, et sanctitate perfectus, ideoque adhuc intra suae Matris viscera conclusus viri nomen accepit, Hieremia sic de illo loquente (Hier. 31.): *Femina circumdabit virum*. Indumentum lineum, quo erat amictus, sacra eius est humanitas, quae plura subit tormenta, quem linum a seminatione, quoad texturam, et tela candidior facta humanis visibus accommodatur. Pro his ergo Christi doloribus, et laboribus ei dicit Pater aeternus: *Ingressus in medio rotarum; et ascende a terra in caelum, et sedem tuam pone in medio orbium coelestium*: et quoniam optime seculo velle te ignem mittere in regionem unde remigrasti: *Imple manum tuam prunis, et effunde illas super civitatem Hierusalem*. Quod hodierna die Christus re ipsa est executus; quippe mittens manum suam in pectus aeterni Patris, inde tot, ac tantas divini ardoris prunas coniecit in Apostolos, quot linguae igneae in capita eorum, *Qui pariter erant in eodem loco*, delapsae sunt. Narrant veteres Poetae, gentium olim Theologi, quod animadvertens Prometheus, non esse in terris ignem, quo posset homo perfici, quem condere ille caeperat, in caelum raptus, de flammigeri solis curru facem accendit, qua subinde in terras rediens, ultimam manum formationi, et perfectioni hominis per ignem imposuit. Haec fabula versa est in veram historiam nostris temporibus: nam divinus Prometheus Christus Iesus, considerans nullius rei magis, quam divini ignis esse in ter-

ris inopiam, quo gelida hominum corda calescerent, dura mollescerent, inchoata perfectior, ascendit in caelum, et ignem non a lumine aetherei solis, ut Prometheus, sed a Patre luminam accepit, et in discipulis, et per ipsos in Ecclesiam effudit Spiritus sancti ignem, quo perfectum, et absolutum fuit opus, quod ipse inchoaverat. Videor mihi audire Apostolos, et Ecclesiam Hieremiae verba dicentes: *De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudit me*: grudit, inquam, meum intellectum, et voluptatem. Ex hoc Spiritus sancti adventu, et illius circumstantiis patet discrimen inter legem, quam in monte Sinai Israelitico populo Moyses, et quam Christus in monte Sion Ecclesiae suae promulgavit: nam lex illa adeo gravis erat, et multiplex, ut teste Abulensi, quot annus dies, tot praecepta haberet; immo et Galatians in libro de fide, et legibus praecepta Mosaycae legis sexcenta tredecim esse tradidit: unde inquit de illa Petrus (Ac. 13.): *Quam nec nos, nec patres nostri portare potuimus*. Lex autem Evangelica ita facilis, et brevis est, ut his duobus tantum praeceptis tota comprehendatur: *Diliges Dominum Deum, et proximum tuum sicut te ipsum*. Immo et Paulus (Rom. 13.) in hoc ultimo totam legem contineri testatur: *Qui diligit proximum, legem implevit*. Secundo, lex illa ad certum tempus stabilita fuit, donec Christus suam publicaret, quae ab illo lata non fuit ad tempus, ut indicatur per materiam in qua traque descripta fuit; nam antiqua lex fuit insculpta lapidibus, qui leet durissimi, tempore tandem atteruntur; gratia vero legem Deus digito suo scriptis in anima, quae est aeterna, et immortalis: *Dabo legem meam in ascriberis eorum, et in cordibus eorum scribam eam*. Praeterea circumstantiae, quibus lex illa promulgata fuit, longe differant ab his, quibus lex gratiae fuit publicata: non, quamvis in utriusque sanctione, et promulgatione Deus miserit ignem, sed tamen diverso modo: ignis enim montis Sinai rapidus erat, obscurus, et fumo plenus: *Totus mons Sinai fumabat*; sed montis Sion ignis lucidus, lentus, et quietus. Illic tonitrua, et fulgura, quibus mons concussus tremolit, hic nullus ingratus fragor, nulla molesta turbatio, vel impressio aeris: unde dicitur: *Mons Sion non commovebitur in aeternum*. Illic montis tremor, et terrae concussio tanta fuit, ut teste Iosepho, adstantibus populus moerore fuerit affectus, existimans Moysen montis hiatus suppressum. Sonitus autem, et strepitus auditus in monte Sion tanti fuit quod, et exultationis, et non ad tremorem, sed ad saltus, et choros divinitus agendos adstantes invitare videretur. Quod certe re ipsa postea vidimus impletum: nam debiles, et pusillanimes induerunt firmitatem, et fortitudinem, et ex idiotis doctores, ex piscatoribus verbi Dei praecones, ex hominibus ardentes charitate Socratum facti fuerunt. Illic, ut loquitur sacra pagina: *Clangor buccinae vehementis perstrepebat*; hic autem strepitus, quem in promulgatione legis gratiae edidit Spiritus ve-

hemens, non incussit timorem, sed animum fecit, et robur addidit, ut solent pulsata tympana, et militares tibiae, ad arma provocantes, et classicum canentes: quo sonitu accessi Apostoli, et invicti Christi milites bellum adversus mundum, et infernum foris, et constanter inveniunt. Hoc ipsum confirmat ignis figura: consuetudo enim fuit, multis usurpata nationibus, bellum hostibus per ignem indicare, ut constat de Chaldaeis, qui pro Deo ignem colebant, et in praeliis ante exercitum gestabant. Horum usum imitati sunt Persae, qui manus cum hostibus concertari, ardentem faculam, vel hastam in aciem adversariorum torquebant. Itaque fragor montis Sinai Israelitarum animos perturbavit; sed strepitus montis Sion Apostolorum pectora firmavit, et munivit, ut totum terrarum orbem e manibus communis adversarii ereptum auctori suo restituerent. Praeter haec, sicut aquila pullos nido egredi non sinit, donec omnibus plumis tecti, sint apti ad volandum, et unguibus muniti ad praedam; ubi vero utraque re valere illos agnoscit, non patitur ausus intra nidum otiosi; ita Christus Apostolos in coenaculo continuit, donec plumas ad volandum, et vires ad expugnandum receperent per Spiritum sanctum, qui suis eorum radiis sub forma linguarum exire coenaculo, et non solum per Iudaeam, sed per omnes terrarum regiones volitare compulit, ut daemones humanis mentibus indelicet, et superbe dominantem vestro praedicationis, et unguibus operum mirabili invaderent, discernere, et abigerent. Cuius victoriae praesagium fuit ignis ipse, subter quem venit Spiritus sanctus, victoriam significaturus. Quod ut snadeam facilius, afferam a Valerio Maximo, et Tito Livio mutatum exemplum. Aiunt hi auctores, post Scipiones a Carthaginiensibus in Hispania devictos, dum Lucius Martius vir nobilis Romanus militibus, qui bello superfuissent, concionaretur, et ad praelium de novo innotandum inflammaret, visas ab eius illaeso capite flammam ignis erumpere, quas intuentes milites, faustum inde capientes aequarium, tanto animorum impetu, et alacritate in adversarios irruerunt, ut praeter captivorum numerum maximum triginta septem hominum millia strucidaverint. Alexandrum Magnum refert Plutarchus, dum adversus hostes praelabatur, repente fuisse flammam circumfusam, quarum aspectu perterriti, ab offensione Alexandri profusis abstinerunt. Narrat etiam eloquentiae parens Cicero, magnam ignis flammam Servio Tullio dormienti adhuc infantulo de capite prodixisse, unde augures magnam eius futuram felicitatem coniecerunt; quam rei eventus firmavit, quando Romanorum regnum ille adeptus fuit. Divinus ergo ignis super Apostolorum capita veniens quid aliud indicabat, nisi certissimum victoriam, quam in expugnatione mundi obtinere debebant; et summam illam felicitatem, quae manebat eos, quando pro tam insigni victoria triumphantes intrarent coelestem Hierusalem, innumeris animarum myriadibus Christo acqui-

sitis pariter comitantibus; et triumphum sanctum condecorantibus? Hanc animi constantiam, quam Dei Spiritus inducit, indicavit S. Ioannes Chrysostomus his verbis: *Ignis voluntariam gratiae, quae vincit possit, demonstret. Hinc ego non semel animadverti, inter animam, quae divino igne ardet, et illam, quae eo caret, plurimum esse discriminis: nam quemadmodum bellicum tormentum, etsi nitrato pulvere, et plumbis glandibus armatum, dum igne non tangitur, potest adiri, et attrahi a pueris, sed ubi admotum ignem concepit, non solum hostium agmina dissipat, verum etiam propugnacula, et acies prostrernit: ita quando mens nostra non est igni charitatis accensa, licet sulphureum habeat pulverem fidei, spei, et aliquid moralium victurum, quas acquisitiones vocat Theologi, potest facile tentari, et a daemone invadi, et attrahi: verum si pulvis ille per igniarium charitatis semel flammam admisit, ut pectoribus contigit Apostolicis, omnia superabit obstacula, et victrix de subactis hostibus triumphabit.*

Sed relictis rerum humanarum exemplis, ad eloquia divina recurrens, aliud in hac re invenio mysterium, quod Spiritus sanctus sub specie ignis in Apostolos descendens insinuat. Nam olim, quando sacrificia Deo immolabantur, si grata sibi erant, ignem coelitus mittere super victimas fuit solitus, ut constat ex illo Scripturae loco (Gen. 4.): *Resperxit Dominus ad Abel, et ad munera eius; quae verba Theodoretus vertit in hunc modum: Inflamavit Dominus super Abel. Quod in sacrificio Abrahae, et quod obtulit Aaron, et in aliis multis visum etiam fuisse sacrae litterae plurimis in locis commemorant. Ita sacerdos aeternus Christus aeterno Patri duplex sacrificium, unum incrementum, cum discipulis coenans, alterum cruentum, in cruce moriens, obtulerat; nunc vero tertium sacrificium dum facit, offerens Patri dilectissimo sui gregis victimam, agnos videlicet suos intra in Apostolorum capita descendit: *Et sedit super singulos eorum.* Quibus verbis significatur, non ad tempus, sed perpetuo in illis duraturum ardorem Spiritus sancti, qui animis Apostolicis infusus, et insidens eorum mentem regeret, et moderaretur actiones. Sed antequam ad alia me convertam, facere non possum, quin quaedam, quae se mihi offerunt, dubia proponam, et breviter discutiam. Primum dubium est, quomodo Spiritus sanctus pacis, et concordiae amantissimus se nobis praebeat in aere, et igne, quae res inter se admodum contrariae sunt: aer enim humidus, ignis siccus; ille refrigerat, hic calefacit; vitam ille largitur, hic eripit, et quidquid sibi proximum est absumit, et exurit: aer dividit, et separat. (eo enim spirante agricola in area messes ventilat, et a paleis grana segregat) ignis contra unit separata, et divisa coniungit; unde Aristoteles (in libro secundo de generatione): *Ignis unit partes, et res similes; quod et docet**

experientia in quovis metallo, quod in partes fractum, si concitatur in ignem, potest iterum facile uniri, et coagmentari.

His dubitationibus satisfacio auctoritate Dionysii (de coelst. Hierar.) dicentis, facultates, quae rebus insunt inferioribus, excellentius in causis superioribus inveniri. Quocirca cum Spiritus sanctus, penes quem tantquam supremam causam summa est nostrae sanctificationis auctoritas, hominum gelidas mentes igne charitatis inflammet, et eorumdem animos igne concupiscentiae ardentis refrigeret, divinae gratiae suae imbre illis dardillum cordis humectans, et mollificans dono lacrymarum, calore sui amoris exsiccans illis quidem virorem cupiditatis, et pia desideria fovens; ab his autem vitiosos motus, et pravae passionis repellens: in illis frumentum boni operis a lolio maleae intentionis separans, in his votens animos desides, et factiosos, voluit idem Spiritus ad haec omnia significanda ignis, et aeris subire figuram, ut quemadmodum duo haec elementa rebus, et corporibus humanis imprimunt diversos effectus, ita per illum varios ad unum tamen finem tendentes animis nostris induci affectus cognoscere. Secunda dubitatio est, quomodo, si Spiritus sanctus est ignis, apud Ioannem a Christo vocetur fluvius: *Qui credit in me, fluvium aquae vivae fluent de ventre eius; additque: Hoc autem dicit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in ipsum.* Non inficior, Spiritum sanctum esse, ac dici fluvium; longe tamen aliam ab his, qui terras praetorabantur; unde vocatur a Daniele Propheta non solum fluvius, sed fluvius igneus, et rapidus, ab ore antiqui senis prodicens (Dan. 7.): *Antiquus dierum sedit, et fluvius igneus, et rapidus egrediebatur a facie eius.* Quae verba S. Augustinus (in libro de Trinitate), et Rupertus (super eundem Prophetam) de Spiritu sancto interpretantur: aiunt enim per antiquum dierum, seu venerabilem anpersae plenum senem intelligi debere personam Patris aeterni, quem vocat antiquum dierum, non quia ceteris antiquior personis, sed quoniam duarum aliarum personarum principium, et origo sit. Sedentem a se visum senem Propheta dicit, quia cum non procedat ab alia persona, nulli non potest, et Filius, et Spiritus sanctus ab ipso producti mittuntur. Fluvium a facie illius prodire ait: nam Filius ab ipso genitus imago est (Iob. 1.): *Et figura substantiae eius; et quod addit, igneum esse rapidumque flumen, manifeste indicat Spiritus sancti personam, cuius proprium est instar amplissimi fluminis deluere copiosissimo torrente gratiarum. Idque confirmatur Christus, hodie fluxum eius, et alveum, ita diffundi fecit, ut omnes mundi regiones per ipsum voluerit ignita sui amoris alluvione mundari, iuxta quod prius dixerat (Luc. 12.): *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur?* Appellat denique fluvium rapidum, propter vehementiam cursus, et celeritatem undarum: nam pari fortitudine,*

ac brevitate terrena desideria eluit, et abradit, et quae Dei sunt, infundens, et mentem roborans, ad coelestia convertit. Cuius ea natura est, ut quemadmodum aqua decurrens, si retardetur, tantum resiliens ascendit, quantum descendit; ita fluvius hic igneus et Patre luminum, et eius Filio habens originem, in terras lapsus, ad eosdem recurrit, animas, quas exundatione pervaserat, secum rapiens: quoniam ut Christus dixerat (Joan. 4.): *Qui biberit ex aqua, sit in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.* Hic ergo igneus fluvius hodie Apostolica pectora copiosius inundat, cuius arrepti flacibus, et undis tumebat elati Apostoli terrena sapere desiderant, divinis aeternae sapientiae immergi gurgibus: unde Paulus (ad Phi. 3.): *Conversionis nostrae in coelis est.* Videtur mihi Christus in hac suorum Apostolorum informatione fecisse, quod strenui, providique duces in bello consequuntur: nam sicut hi arces, propugnacula, et muros urbis, quam obsident, prosternere volentes, agere solent cuniculos, subitus quasi nitrati pulveris lagenas includentes, opportuno tempore in eas ignem per funiculos immittunt, et tam aedificia, quam eorum custodes subvertunt, eosque in aera sublimes, et seminantes contorquent; ita humani generis Redemptor, dux invictus, et sapientissimus, ut Apostolorum mentes ad coelestem regionem, unde ille venerat, tolleretur, securus in potestatem redigeret, cuniculos virtutum animis eorum subiecit, moxque dispositis instar sulphuris pulveris illorum pectoribus, ignem Spiritus sancti misit, ut illo tacti, et correpti in coelestia convolarent, ac mundo iam mortui, Deo viventes, cum Paulo dicerent (Gal. 2.): *Vivo ego, iam non ego, sed vivit in me Christus.*

Tertium dubium non contemendum minime praeteribo, quod sit, quod cum ignis natura sua sursum tendat, et propterea cum descendere cogitur, violentiam patitur, nunc super Apostolos deorsum feratur, non sursum ascendat. Bisariam huic difficultati satisfieri posse arbitror. Primo, quod tripliciter via ex philosophia docemur, igne deorsum aliquando ferri. Prima est ex potentia alieius virtutis attractivae, ad inferiorem partem illum moventis, quomodo etiam in plantis, et animalibus nutrimentum, quod de se grave est, ex radice ad verticem, et ex stomacho ad caput ascendit propter innatam virtutem attractivam in vertice et capite existentem. Haec ergo ratione licet ignis natura sua sursum feratur, quia tamen in Apostolis inerat virtus attractiva, divinitus infusa, illa quidem, de qua David, *Os meum aperuit, et attraxi spiritum,* ideo, inquam, descendit in eos.

Secunda via, qua solent ignis doorsum moveri, est, quando adest ultima dispositio ad introductionem formae ipsius ignis, ut in lacerna extincta, et fumigante experientia compertum est: nam si ex parte superiori ignis applicetur fumosae exhalationi sursum ascendenti, statim illa flammam concipit, quae usque ad lucernam continuo pervenit, eam-

quo denuo accendit: nam cum virgula fumi in ultima tunc dispositione sit ad formam ignis suscipiendam, oportet ignem ad eius introductionem descendere. Non dissimiliter cum Apostoli ardentis Ecclesiae catholicae lucernae moerore extinctae quodammodo essent propter absentiam Christi, qui eorum vita erat, ut ait Apostolus (ad Col. 3.): *Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc apparebitis cum ipso in gloria, et pariter fumigasset suavi illo orationis fumo, de quo Ioannes in Apocalypsi (Ap. 8.): Ascendit fumus aromatum in conspectu Dei de manu Angelis; quumque hic orationis fumus ascenderet ad Deum, continuo Spiritus sancti ignis coelitus descendens ardentissimis amoris flammis Apostolos omnes accendit, novam charitatis formam in eis introducens, vel antiquam tenacius eorum animis inhaerere, ac radicari faciens.*

Tertia via, qua non solum ignis, sed et alia multa contra innatam, et cognitam propensionem moveri solita sunt, ex omnium notissima est, cum ad impediendum, ne detur vacuum, movetur, quod natura summo pere abhorret, tanquam omnino superfluum, et unionis inimicum, ut Aristoteles testatur (4. *physicorum*). Hinc est, quod etiam aqua, cum natura sua propter gravitatem, ne detur vacuum, naturaliter deorsum feratur, ne detur vacuum, in multis fontibus velocissimo impetu ascendit. Hinc etiam est, quod strepitus, ac fragor ille, quem audimus, quando bellica tormenta ferream globum, aut quamlibet aliam materiam emittunt, ex eo sane causatur, quod ne detur vacuum, continuo summa celeritate aer tormentum illud bellicum ingreditur. Ac tandem unanimes est philosophorum sententia, dicentium, quod si aer, qui contiguus est sphaerae ignis, ita condensaretur, ut minorem locum occuparet, ignis ipse descenderet, saltem per rarefactionem, ad implendum illud vacuum. Sane Christus Dominus ascendens in caelum, vacuum regia sua praesentia deseruerat terram; ad implendum tamen hoc vacuum oportebat personam aliam aequae perfectam, ac infanciam ad eam descendere; unde id praevidentis Christus Dominus dixit Apostolis (Ioan. 16.): *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis; quasi diceret, ut vacuum, quod recessus meus in caelum, tam in Ecclesia, quam in cordibus vestris causabit, repleretur, mittam vobis Spiritum sanctum, Patri, et mihi consubstantialem, qui illud undequaque explebit. Aliter etiam possumus eidem dubio facere satis ex doctrina magni Patris Epiphani (in suo Anchorato) dicentis, Spiritum sanctum propterea in igne violento, hoc est contra naturam suam deorsum descendenti advenisse, ut doceret in eis specialiter inhabitare, qui inordinato appetitu violentiam inferunt; quia ut docuit Christus Dominus (Matt. 11.): *Regnum caelorum vobis patitur, et violenti rapiunt illud. Ut ergo violentiam vobis exercendam divinus Spiritus adoceret, in igne contra naturam suam violento motu descendenti ad-**

venit. Cui sit honor, et gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA QUINTA

De causis, ob quas Spiritus sanctus in forma linguarum, et ignis ad Apostolos descenderit.

Etsi varia, et multa in litteris sacris leguntur, quibus Christi singularis dignitas, summa excellentia, immensa opes, et infinita perfectio declarantur; Pauli tamen verbis id manifestus ostenditur, dum ait Hebraeis scribens: *Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis.* Quae verba Nicolaus Lyrensis intelligit de perfectione gloriae, quam Christus adeptus resurrexit: nam eius resurrectio causa fuit humanae salutis, ac iustificationis, ut dixit Apostolus (ad Ro. 4.): *Resurrexit propter iustificationem nostram.* Communis tamen Patrum in hoc loco sententia est hoc participio, *Consummatus*, significari, Christum esse scientia, sanctitate, pulchritudine, ingenio, et morum praestantia, ac reliquis animi dotibus perfectissimum. Dubium non est, nihil in rebus humanis esse, ut Poeta Lyricus dixit, *Ex omni parte beatum*: nec ulla est sanctitatis, sapientia, vel pulchritudo omnibus absoluta numeris, sed inchoata potius, et quae novum semper queat recipere augmentum; Christi autem perfectio, et sanctitas cum sit divina, ac omnibus accumulata dignitatibus, nullo modo augeri, aut ullatenus perfici potest. Quae tanta dignitas inde est, quod sicut teste Hilario (in lib. 2. de Trinitate) mortale corpus animae gloriosae coniunctum gloriae illius sit particeps, redditurque gloriosum, et ignitum ferrum non secus atque ignis splendere solet; ita humanitas Christi, quoniam ei Deus totum univit, facta est quoque gloriosa, et plena Deo, tanta cum perfectione, ut homo Deus, et Deus homo vere sit. Praeterea, quemadmodum iuxta Ioannis Damasceni sententiam, pulchrae, et validae fudit, quam olim Helioferem interfecit, omnes eiusdem opes, protiosaque suppellex aperta fuit, et exposita; sic etiam Christi humanitas singulari sua pulchritudine Deum in sui amorem trahens, illumque sibi devianens, merito omnes eiusdem perfectiones, et divinum attributorum multiplicem excellentiam consequi, ac possideri ab instanti suae conceptionis coepit. Vir igitur tot, ac tantis ornatus perfectionibus, et dotibus locupletatus, iure optimo vocatur ab Apostolo *Consummatus*, cum ait: *Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis.* Et quamvis Sapiens vere dixerit, omnia, quae sunt a Deo creata, in mensura, numero, et pondere fuisse disposita, et constituta (Sap. 11.): *Omnia in mensura, numero, et pondere disposuisti; perfectio ta-*

men Christi mensuram non subit; immo ipsa existens immensa, omnium rerum creaturarum verus modulus, et mensura est: unde illam quatenus talem alia mensura metiri non potest. Praeterea haec, quamvis Christus, quae est homo, aliorum hominum numerum ingreditur, quae tamen est Deus homo, cum sit unicus, et solus, nequaquam potest numero claudi: siquidem ut unus est Deus, ita unus et solus est Christus, qui si aliquo numero, solo ternario divinarum personarum Trinitatis; immo si cum rigore loquamur, ille numerus non est: nequit enim numerus esse, ubi ratio quantitatis praedicamentalis adest, quam in Deo non esse nemo est qui dubitet. Multiplicem hanc Christi excellentiam, et perfectionum varietatem David brevibus illis pariter, ac obscuris verbis exposuit, in persona Christi sic loquens (Psal. 138.): *Ecce tu Domine cognovisti omnia novissima, et antiqua, tu formasti me; quae verae sanctus Basilius, et Cassiodorus interpretantes, Davidem per, antiqua, significare affirmant divinitatem, quae prior, et antiquior in Christo est; et per, novissima, vel ultima intelligent eius humanitatem; tum quia Deus hominem creans, universitati rerum, et mundi fabricae ultimum quasi colophonem imposuit: tum quoniam in ultima mundi aetate Deus factus fuit homo, ut constat ex Paulo (Hebr. 1.): *Novissimis diebus loquutus est nobis in Filio.* Sed ut ad verba Davidis revertar, nomine Christi dicentis, *Ecce tu Domine cognovisti, etc.* illis aeternus Filius Patrem suum alloquitur, ac factetur se ab illo quatenus Deum, et quatenus hominem perfecte cognosci; ex quo patet, quod existentibus Christi perfectionibus tantae virtutis, et excellentiae, ut solo divino intellecta valeant comprehendi, non immerito ab Apostolo Paulo vir consummatus appellari potuit.*

Hac tanta perfectione Sponsa Christi capta in pastoritio Cantico epithalamio ab eo petit, ut sibi velit dare sui oris dulce suavium; unde ait (Cant. 1.): *Osculetur me osculo oris sui.* Ubi nolandum est, Sponsam non solum petisse, ut se Sponsus osculetur, sed etiam addidisse, *Osculo oris sui*: quoniam non putabat satis esse sibi alterius, quam Sponsi sui osculum: quasi diceret Sponsa, non curo, nec amo hominum oscula, non Angelorum, vel Archangelorum, non Cherubim, vel Seraphim, sed illius osculum desidero, qui mea pax, et deliciae, mea gloria, et praesidium est. Alii eadem verba Sponsae legunt, *Osculetur me ille*: at quis ille? ille inquam vir, omni accumulatus perfectione; ille, qui homo existens pariter est Deus: *Ille qui tanto melior est Angelis, quanto differentius prae illis nomen haereditavit.* Ille denique tanto excellentior ceteris omnibus, quantum servo praestantior filius, et dominus est. Sed plurimum huic proposito convenit S. Pagnini interpretatio, qui haec verba, *Osculetur me osculo oris sui*, vertit in hunc modum: *Osculetur me osculis oris sui.* Ubi Spon-

sa non solum unum, sed plura ab Sponsuo dari sibi oscula flagitat. Haec autem oscula, quae petit, et quae accepit Sponsa, tria fuerunt. Primum, quando divinum Verbum naturam sibi coniunxit humanam. Secundum, quando in sacramento Eucharistiae se cibum nobis praebuit, quo facti contractum antea cum Sponsa matrimonium quasi consummavit: *Et duo in carne una fuerunt.* Tertium tandem osculum fuit datum Sponsae hoc felicissimo tempore, dum ad illam per Spiritum sancti missionem remigrat. Non ignorabat Sponsa, Christum divini sui oris halitu communicare Spiritum sanctum, ut revera discipulis relictus esset: nam ut Scriptura loquitur (Ioan. 20.): *Insufflavit, et dixit: Accipite Spiritum sanctum.* Quamobrem osculetur illius halitus illecta Sponsa, inquit: *Osculetur me osculo oris sui*: ita enim eius divino Spiritu, tanquam efficaci vitae spiraculo relictus posse sperabat. Hodiernus igitur dies est, in quo Sponsus tam sanctum desiderium complet Sponsae suae, idque ita cumulat, ut pro certo amoris erga ipsam pingrare figat osculum non solum ore, sed lingua Spiritus sancti: eius enim magisterio Christus alloquitur, et docet Ecclesiam, quemadmodum discipulis dixit (Ioan. 14.): *Ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quaecumque dixerit vobis.* Quem doctrinae effectum ut significaret, in figura linguarum discipulis illabi Spiritum sanctum, et super eorum capita descendere voluit. Est et alia ratio, ob quam Spiritus sanctus linguarum formam induit, scilicet, ut suos discipulos aliud loquendi genus doceret, quo humano, ac terrestres oblitus sermones, coelestes, ac divinos audirent, et colloquerentur. Eorum enim nonnulli paulo ante tam inculto, agrestis, et indigno loquendi modo usi fuerant, ut quidam Christum negaverit (Matt. 29.): *Non novi hominem*; alius in fide dubitaverit: *Nisi videro in manibus eius fixuram clavorum, non credam*; et alii duo spe claudicarent, peregrino respondentes (Luc. 24): *Nos autem sperabamus, etc.* Horum igitur tam rudo, ac imperitum eloquium, et tam dissonos oris accentus correcturus, et coelesti reformaturus Dei Filius, ut figura conveniret figurato, scirentque meliora verba, et perfectiora opera sibi discenda, et exercenda, Spiritum sanctum sub forma ignis, et linguarum ad eos legavit. Est et alia huius rei causa: nam ut quis peregrin profecturus, et alterius loquelae, seu labii aditus regiones, solet secum afferre aliquem peregrini idiomae peritum, quo tanquam lingua, et interprete utatur, ad suas, et aliorum cogitationes exprimentas, et intelligendas; sic Apostolus, in omnes terrarum regiones, et nationes pro Evangelio praedicando discussuris, quippe ut David inquit (Psal. 18.): *In omnem terram exivit sonus eorum*; sicut ubi olim Joseph auditur erant linguarum, quam non noverat, voluit summa Christi sapientia interpretem adesse Spiritum sanctum, cuius praesentia, et auxilio cum omnibus gentibus, et nationibus proprio sermone, et idiomate